19/04/2019

Άγιος Μάξιμος Γραικός: Ο Αγιορείτης φωτιστής των Ρώσων

/ Ορθόδοξες Προβολές

Βίος και Πολιτεία του Οσίου Πατρός Ημών Μαξίμου του Γραικού του εξ Άρτης, του Φωτιστού των Ρώσων

Η καταγωγή του. Τα παιδικά του χρόνια

Μάξιμος είναι το μοναχικό του όνομα. Όταν ο μοναχός Μάξιμος μετέβη στη Ρωσία και παρέμεινε σ'αυτή, οι Ρώσοι του έδωσαν την προσωνυμία Γραικός. Μαξίμ Γκρέκ τον ονόμαζαν, λόγω της καταγωγής του από την Ελλάδα, και μ'αυτό το όνομα είναι γνωστός.

Το κοσμικό του όνομα ήταν Μιχαήλ Τριβώλης και γεννήθηκε στην Άρτα στα 1470

μ.Χ. περίπου. Οι γονείς του Μανουήλ και Ειρήνη ήταν πλούσιοι και ευσεβείς. Η οικογένεια Τριβώλη, οικογένεια λογίων με επιφανείς προγόνους στην Κωνσταντινούπολη και την αυλή των δεσποτών του Μυστρά, ανήκε στη χορεία των λογίων που συνόδευσαν το Θωμά Παλαιολόγο κατά την έξοδό του από το Μυστρά, λίγο πριν από την πτώση του Δεσποτάτου.

Οι Τριβώληδες, στην περιπέτεια της αποδημίας τους από το Μυστρά, διάλεξαν την Άρτα ως τόπο εγκατάστασης και διαβίωσης· Την Άρτα, που βαραίνει η Βυζαντινή παράδοση, με τα μνημεία και την ακίβδηλη, χωρίς Λατινικές επιδράσεις, ορθοδοξία.

Τους γονείς του ο ίδιος ο άγιος Μάξιμος σε μια βιβλιογραφική του ένδειξη τους χαρακτηρίζει Έλληνες, Χριστιανούς και φιλοσόφους.

Τα πρώτα του γράμματα μάλλον τα διδάχτηκε κατ’ οίκον από κάποιο δάσκαλο ή και από τους γονείς του, χωρίς να αποκλείεται η φοίτησή του σε κάποιο, βέβαια κρυφό, σχολείο. Έφηβο, στα 14 περίπου χρόνια του, οι γονείς του τον στέλνουν στην Κέρκυρα, για να συμπληρώσει τη μάθησή του πιο εμπεριστατωμένα κοντά στο θείο του Δημήτριο Τριβώλη, λόγιο, κωδικογράφο και βιβλιόφιλο, και στον επιφανή δάσκαλο, ρήτορα και φιλόσοφο και αντιγραφέα χειρογράφων Ιωάννη Μόσχο.

Σπουδές στη Δύση

Στην Κέρκυρα έμεινε ως τα 20 περίπου χρόνια του. Στη συνέχεια, λόγω της αγάπης του προς τα γράμματα, αναζήτησε τη μόρφωση έξω από την Ελλάδα. Στα 1492 έρχεται στη Φλωρεντία.
Η Δύση και ιδιαίτερα η Ιταλία, τα χρόνια μετά την άλωση της Κωνσταντινούπολης από τους Τούρκους, είχε δεχτεί πολλούς Έλληνες λογίους, και επιδιώκοντας το θησαυρό της ελληνικής γραμματείας, τους δεχόταν με αγάπη και προστάτευαν την επιστήμη.

Στην όμορφη Φλωρεντία σπούδασε, κοντά στο διαπρεπή Έλληνα φιλόλογο της εποχής Ιωάννη Λάσκαρη, Θεολογία, Ιστορία, Φιλοσοφία και τις γλώσσες αρχαία ελληνική, λατινική, γαλλική και ιταλική. Εδώ είχε την ευκαιρία να φοιτήσει και στην Πλατωνική Ακαδημία, όπου διέπρεπε ο μεγάλος δάσκαλος Μαρσίλιο Φιτσίνο.
Αφού παρέμεινε τρία χρόνια στη Φλωρεντία, ο νεαρός Αρτινός λόγιος έρχεται στη Βενετία, όπου συνδέθηκε με τον φημισμένο τυπογράφο Άλδο Μανούτιο, τον περίφημο εκδότη των αρχαίων Ελλήνων συγγραφέων. Ο Μιχαήλ Τριβώλης, λόγω της μεγάλης μόρφωσής του, έγινε περιζήτητος ως επιστήμονας, και πολλοί χορηγοί εκδόσεων του ανέθεταν να κάνει μεταφράσεις αρχαίων κειμένων, τα οποία στη συνέχεια τυπώνονταν από φημισμένους τυπογράφους. Ένας χορηγός ήταν ο άρχοντας Τζιανφραντσέσκο Πίκο, που στράφηκε προς τους Έλληνες Πατέρες της Εκκλησίας, και ανέθεσε στο Μιχαήλ Τριβώλη να μεταφράσει Πατέρες στα λατινικά και να σχολιάσει τα κείμενά τους. Ασχολήθηκε με αυτά ό Μιχαήλ για μια τετραετία, από το 1498 ως το 1502, και γνώρισε έτσι σε βάθος τη θεολογία τους. Στο διάστημα αυτής της τετραετίας έκανε μια διακοπή, από τον Ιούνιο του 1499 ως το Μάρτιο του 1500, και πήγε στην Άρτα λόγω του θανάτου των γονέων του.

Το 1502 τον ξαναβρίσκουμε πάλι στη Φλωρεντία.

Ιδιαίτερη έλξη ασκούν επάνω του τα κηρύγματα του Δομηνικανού μοναχού Ιερώνυμου Σαβοναρόλα, που με τον φλογερό του ζήλο αποκάλυπτε τη διαφθορά των συγχρόνων του και τους καλούσε σε μετάνοια. Γιατί στην εποχή του υπήρχε μεγάλος ηθικός ξεπεσμός, όχι μόνο στους κοσμικούς ανθρώπους, αλλά και στους κληρικούς της Ρωμαιοκαθολικής εκκλησίας. Ο κάθε άρχοντας και ο κάθε καρδινάλιος είχε τον αστρολόγο του. Ειρωνεύονταν δε όποιον ήθελε να ζει και να φαίνεται ως χριστιανός. Αυτά στα κηρύγματά του ο μοναχός Σαβοναρόλα τα κτυπούσε, και κατάφερε να αλλάξει πολλούς ανθρώπους και να τους φέρει στο δρόμο το Χριστιανικό. Όμως η εκκλησιαστική εξουσία της πόλης, ο Πάπας Αλέξανδρος, σταμάτησε τη δράση του μεγάλου Ιεροκήρυκα· τον καταδίκασε σε

μαρτυρικό δι’ αγχόνης θάνατο, και το σώμα του πετάχτηκε στην πυρά. Η καταδίκη του αγαπημένου του Σαβοναρόλα δημιούργησε στον Μιχαήλ Τριβώλη απογοήτευση για την τακτική της Ρωμαιοκαθολικής Εκκλησίας απέναντι στην ελευθερία της θεολογικής σκέψης. Έτσι μετά από μικρή παραμονή στο μοναστήρι του Αγίου Μάρκου στη Φλωρεντία (για 10 μήνες, όπου ήταν φιλοξενούμενος, για να συνεχίσει τις μεταφράσεις των Ελλήνων Πατέρων, χωρίς να γίνει μοναχός), ο Μιχαήλ έρχεται στην Άρτα, την άνοιξη του 1505, και παραμένει για ένα ολόκληρο χρόνο· κατόπιν παίρνει το δρόμο για το Άγιο Όρος, και εγκαθίσταται στη μονή Βατοπαιδίου, και γίνεται ένας ταπεινός Αγιορείτης, σε εποχή που το Άγιο Όρος γνώριζε ημέρες δύσκολες και κρίση πνευματική και υλική.

Στο Άγιο Όρος

Όταν ο Μιχαήλ Τριβώλης έγινε ο μοναχός Μάξιμος στη μονή Βατοπαιδίου, διήνυε το 35ο έτος της ηλικίας του. Εκεί σαν απλός μοναχός επιδόθηκε στη μελέτη χριστιανών συγγραφέων στην πλούσια βιβλιοθήκη της Μονής. Η μελέτη που έκανε ήταν συστηματική και βαθιά. Στα Ρωσικά αρχεία σώζονται επιστολές από το Άγιο Όρος για το Μάξιμο, στις οποίες εξαίρονται οι βαθιές του αγιογραφικές γνώσεις

και η ευρύτατη εκκλησιαστική και εξ «ελληνικών βιβλίων» πολυμάθειά του. Στη Μονή του ασκείται με ζήλο στις μοναχικές υποσχέσεις της ακτημοσύνης, της εγκράτειας και της υπακοής, και αγωνίζεται να κόψει το ίδιον θέλημα και κάθε κακή επιθυμία και πλεονεξία.

Στο Άγιο Όρος αφήνεται να πλαστεί ταπεινά από την μακρά ορθόδοξη μοναχική πατερική παράδοση, αποβάλλοντας τις στείρες ουμανιστικές επιδράσεις που είχε δεχτεί στη Δύση.
Για τις ασχολίες του στο Όρος και την όλη του δραστηριότητα έχουμε πολύ λίγες πληροφορίες. Έτσι μαθαίνουμε ότι σύμφωνα με τις τότε συνήθειες της μονής στελνόταν και αυτός έξω από το Άγιο Όρος προς λογίαν υπέρ της Μονής. Κατά τις αποδημίες του αυτές, κυρίως στην Τουρκοκρατούμενη Μακεδονία, και τα ελληνικά νησιά του Αιγαίου, τα οποία βρίσκονταν στην κατοχή των Ενετών, δίδασκε και μιλούσε με παρρησία και ευθύτητα, χωρίς να υπολογίζει κανένα κίνδυνο, κυρίως από τους Τούρκους. Στήριζε έτσι τους ορθοδόξους στην πίστη, προφυλάσσοντάς τους από τη λατινική προπαγάνδα.

Όπως ο ίδιος αναφέρει, στο Άγιο Όρος παρέμεινε δέκα χρόνια «ἐργασθείς σωματικῶς καὶ πνευματικῶς». Η βαθιά του ταπείνωση και ο σεβασμός του προς τους πατέρες, οι ορθές περί ασκήσεως και μοναχισμού απόψεις του, η δογματική του ευαισθησία, η ευλάβειά του προς την Παναγία, η αγάπη του προς τα τυπικά του Αγίου Όρους, και η αντίθεσή του προς τον Δυτικό Ουμανισμό, συνθέτουν τα στοιχεία της γνήσιας ενσωματώσεώς του στην αγιορείτικη παράδοση. Την περίοδο αυτή συνθέτει τον περίφημο παρακλητικό κανόνα στον Τίμιο Πρόδρομο, καθώς και την ιερά ακολουθία του Αγίου Εράσμου. Συνθέτει και επιγράμματα, σε ποιητική γλώσσα, όπως είναι το επίγραμμα στον Άγιο Δημήτριο. Ίσως να υπάρχουν και άλλα τα οποία όμως δεν μας είναι γνωστά.

Το ήθος και η μόρφωσή του τον είχαν κάνει πολύ γνωστό στο Άγιον Όρος. Αυτό ακριβώς το κύρος, που είχε αποκτήσει, αποτέλεσε και την αιτία της αποστολής του στη Ρωσία.

Το 1515 ο μέγας ηγεμόνας της Μόσχας Βασίλειος Ιβάνοβιτς, γιος της Σοφίας της Παλαιολογίνας, απηύθυνε παράκληση προς το Οικουμενικό Πατριαρχείο και τον Πρώτο του Αγίου Όρους, ζητώντας για ένα διάστημα στη Ρωσία το λόγιο Βατοπαιδινό μοναχό Σάββα. Σε αυτόν θα ανέθετε την εκ νέου μετάφραση των λειτουργικών βιβλίων, της Αγίας Γραφής και των βιβλίων των αγίων Πατέρων, από τα ελληνικά στα ρωσικά, διορθώνοντας έτσι και σοβαρές αλλοιώσεις που είχαν υποστεί με το χρόνο, από την απειρία και την ολιγογραμματοσύνη των μεταφραστών και των αντιγραφέων.

Ο μοναχός Σάββας όμως ήταν γέρος και άρρωστος, και έτσι στη θέση του επιλέχθηκε ο Μάξιμος ως έμπειρος στις Θείες Γραφές και επιδέξιος στην ερμηνεία των οποιωνδήποτε εκκλησιαστικών βιβλίων.

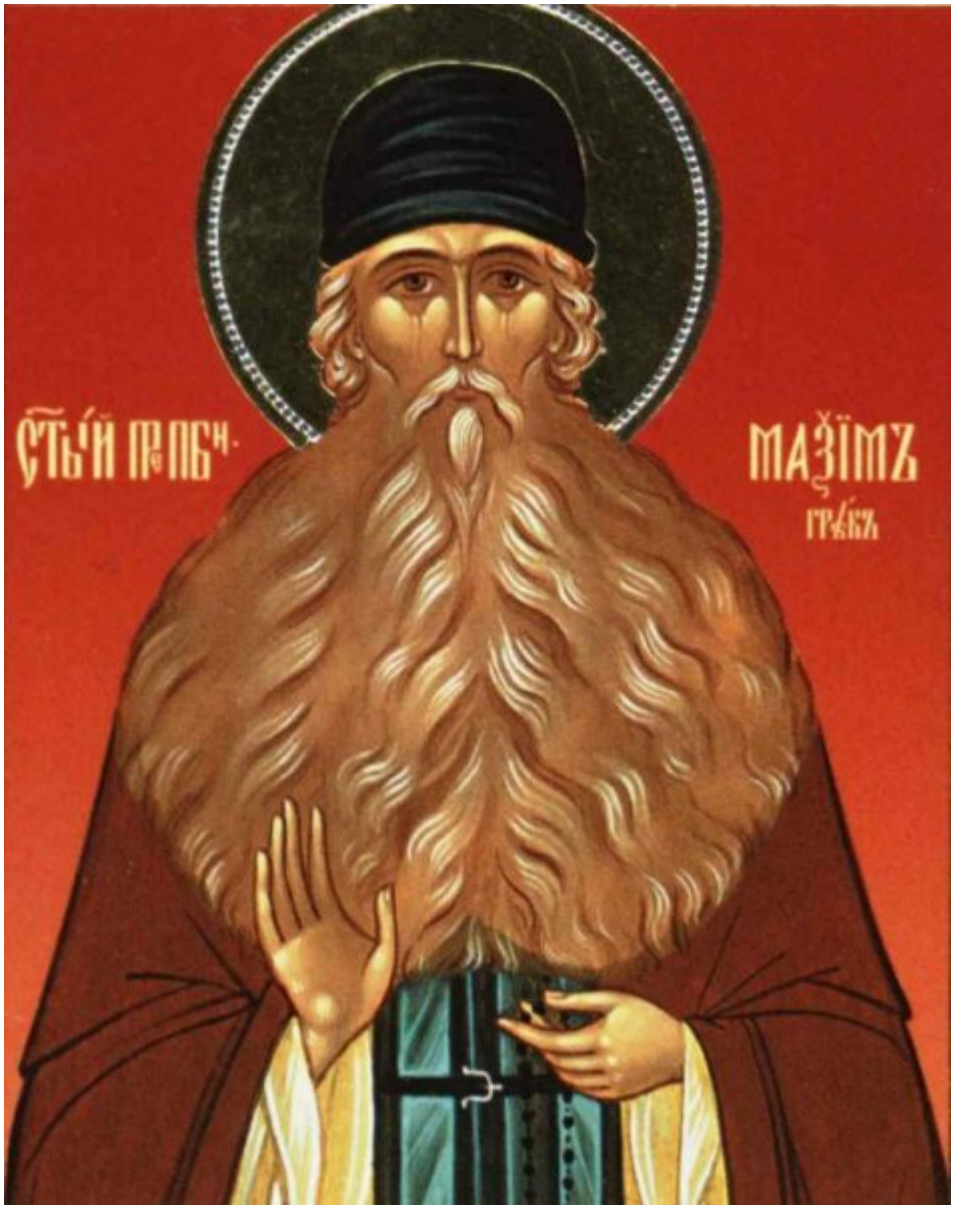

Ο Μάξιμος στη Ρωσία

Με θερμές προσευχές και με την ευλογία των πατέρων του Αγίου Όρους, ο Μάξιμος ξεκίνησε μαζί με τους απεσταλμένους για τη Ρωσία, παίρνοντας μαζί του τον ιερομόναχο Νεόφυτο και τον Λαυρέντιο, οι οποίοι γνώριζαν τη ρωσική γλώσσα. Αφού πέρασαν από το Πατριαρχείο Κωνσταντινουπόλεως και πήραν την ευλογία του Πατριάρχη, έφθασαν στη Μόσχα, μετά από ένα πολύπονο ταξίδι, στις

αρχές του 1518.

Ο ηγεμόνας Βασίλειος και ο Μητροπολίτης της Μόσχας Βαρλαάμ δέχτηκαν με μεγάλη τιμή τον Μάξιμο, ο οποίος άρχισε να ασχολείται αμέσως με την πλούσια βιβλιοθήκη του μεγάλου ηγεμόνα, ταξινομώντας τα ελληνικά χειρόγραφα. Παράλληλα άρχισε να μεταφράζει και να διορθώνει παλαιά και νέα έργα.

Το πρώτο σπουδαίο έργο, για του οποίου την μετάφραση κάλεσε τον Μάξιμο ο μέγας ηγεμών, ήταν το ψαλτήρι. Το βιβλίο αυτό των ψαλμών συμπεριλάμβανε και τα ερμηνευτικά σχόλια των Ελλήνων Πατέρων της ορθοδόξου Εκκλησίας και έτσι ενοποιημένο ήταν γνωστό στους Ρώσους ως «Ερμηνευτικός Ψαλτήρ». Το Ψαλτήριο με τη βαθιά του θεολογική σημασία, απολάμβανε μεγάλο σεβασμό από το Ρωσικό λαό και είχε ευρύτατη διάδοση σε όλα τα κοινωνικά στρώματα. Το κείμενο όμως είχε σκόπιμα νοθευτεί από αιρετικούς.

Ο Μάξιμος, επειδή είχε ανεπαρκή γνώση της ρωσικής γλώσσας, μετέφραζε από την ελληνική στη λατινική γλώσσα, και οι βοηθοί του από την λατινική στη ρωσική.

Η όλη εργασία κράτησε 17 μήνες. Όταν τελείωσε, παρέδωσε το έργο του στον ηγεμόνα, ο οποίος διαβίβασε το χειρόγραφο στον Μητροπολίτη Βαρλαάμ προς έγκριση. Συγχρόνως παρακαλούσε να του επιτρέψει την επάνοδό του στον τόπο της μετανοίας του, το Άγιο Όρος.

Το θέλημα όμως του Θεού ήταν διαφορετικό. Οι ευρύτατες θεολογικές και φιλολογικές γνώσεις του είχαν ιδιαίτερα εκτιμηθεί στη Μόσχα, και ο μέγας ηγεμόνας δεν ήταν διατεθειμένος να στερηθεί τις υπηρεσίες μιας σπάνιας, για τη Ρωσία της εποχής εκείνης, προσωπικότητας. Έτσι του αναθέτει νέες εργασίες και διορθώσεις. Μεταφράσεις στις Πράξεις των Αποστόλων, στους Αποστολικούς Κανόνες, στους Κανόνες των Οικουμενικών και Τοπικών Συνόδων, στις Ομιλίες του Ιωάννου του Χρυσοστόμου και σε πολλά λειτουργικά βιβλία.

Με την πάροδο του χρόνου ο μοναχός Μάξιμος εξοικειώθηκε με το περιβάλλον και δημιούργησε στενές σχέσεις και επαφές με τις πιο επιφανείς φυσιογνωμίες της ρωσικής πνευματικής κοινωνίας. Συγχρόνως όμως άρχιζε να δημιουργεί και εχθρούς. Η παράταση της παραμονής του τον εγκλιμάτιζε όλο και περισσότερο στις ιδιαιτερότητες των προβλημάτων της ρωσικής εκκλησιαστικής και κοινωνικής ζωής, με αποτέλεσμα να παίρνει θέση σε αυτά. Έλεγχε με τον προφορικό και γραπτό λόγο του τα κακώς κείμενα και καθοδηγούσε σε μια ανώτερη ζωή, που ακτινοβολούσε το γνήσιο χριστιανικό πολιτισμό.

Την εποχή αυτή στην πνευματική ζωή της Ρωσίας υπήρχε μεγάλη κατάπτωση στην κοινωνία. Ρώσοι και ξένοι ιστορικοί χαρακτηρίζουν την εποχή αυτή (πρώτο μισό

του 16ου) ως την περισσότερο σκοτεινή περίοδο της ρωσικής ιστορίας. Οι εκκλησιαστικοί και πολιτικοί άρχοντες, ενώ έπρεπε να δίνουν οι ίδιοι το καλό παράδειγμα, γινόταν το αντίθετο. Ο λαός ζούσε σύμφωνα με τα πάθη του. Η σκληρότητα, η απανθρωπιά, η εκμετάλλευση, η αδικία, η υποκρισία, η μέθη και ο ηδονισμός κυριαρχούσαν· η μεγάλη αμάθεια και η αγραμματοσύνη όλων των κοινωνικών στρωμάτων είχε ως αποτέλεσμα να επικρατούν πλήθος από πλάνες, δεισιδαιμονίες και διάφορα στοιχεία της προχριστιανικής ρωσικής ειδωλολατρίας. Σχολεία δεν υπήρχαν, μόνο στα μοναστήρια μπορούσε κανείς να μάθει γράμματα. Αλλά και οι περισσότεροι μοναχοί προτιμούσαν την αμάθεια· δεν μπορούσαν να καταλάβουν το πνευματικό και ηθικό περιεχόμενο της Ορθοδοξίας και έμεναν μόνο στους τύπους. Η μαγεία ήταν διαδεδομένη. Ακόμη αγεφύρωτο χάσμα υπήρχε μεταξύ των ευγενών και του λαού, αλλά και των μοναστηριών και του λαού. Απέραντες εκτάσεις και περιοχές ολόκληρες ανήκαν στα μοναστήρια, μαζί με τους κατοίκους τους, που ήταν υποχρεωμένοι να υπηρετούν ως δούλοι τους μοναχούς.

Την εποχή αυτή επικρατούσαν δύο τάσεις σχετικά με την περιουσία των μοναστηριών. Η μία υποστήριζε ότι τα μοναστήρια δικαιούνταν να έχουν μεγάλη έγγεια ιδιοκτησία, που θα περιλάμβανε χωριά και δούλους χωρικούς. Η άλλη ακολουθούσε την ησυχαστική παράδοση του Αγίου Όρους, φρονώντας ότι οι μοναχοί δεν πρέπει να μπλέκονται σε μέριμνες βιοτικές και να αντιδικούν με τους χωρικούς για πράγματα υλικά.

Ο Μάξιμος –χωρίς να ταχθεί με κανέναν- υποστήριζε τις σωστές απόψεις της Ορθοδοξίας για την περιουσία. Τόνιζε πως η Εκκλησία δικαιούται να έχει κτηματική περιουσία για τα απολύτως αναγκαία πράγματα και για τη διενέργεια αγαθοεργιών. Χτυπούσε όμως τον υπερβολικό πλούτο, ο οποίος, έλεγε, διαφθείρει τον άνθρωπο και σκοτίζει το νου του.

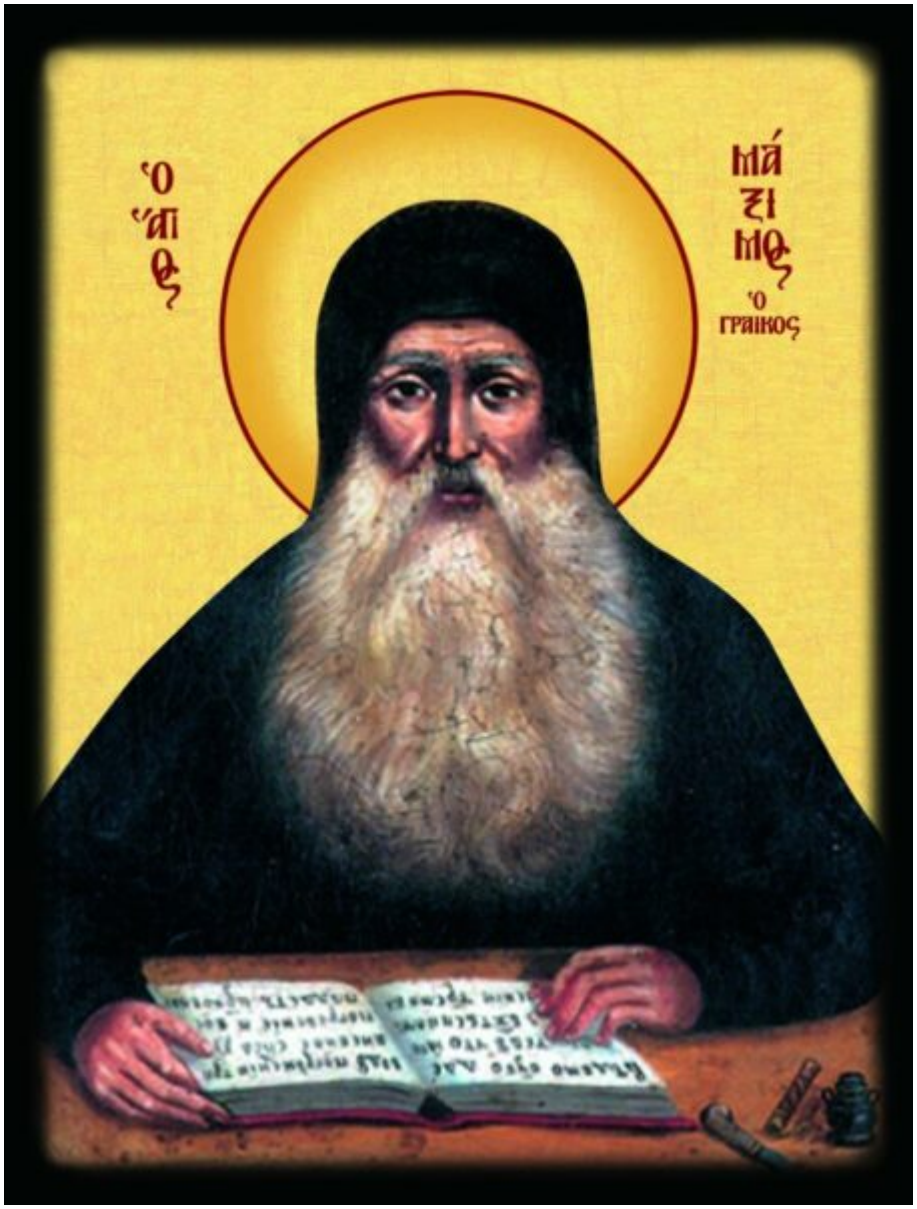

Η καταδίκη και η φυλάκισή του

Με την άνοδο λοιπόν του Ηγουμένου της μονής Βολοκαλάμσκ Δανιήλ στον μητροπολιτικό θρόνο της Μόσχας, τα πράγματα άλλαξαν για τον Μάξιμο Γραικό, που είχε γίνει πια γνωστός στη Ρωσία. Αφορμή για την σύγκρουση με την πολιτική και θρησκευτική ηγεσία δόθηκε, όταν ο ηγεμόνας θέλησε να χωρίσει την ευσεβή σύζυγό του Σολομονή, επειδή δεν έκανε παιδιά, για να αφήσει διάδοχο, και να παντρευτεί την Λιθουανή καθολική Ελένη. Ο Μάξιμος αντιτάχθηκε. Αυτή του η στάση προκάλεσε τη δυσμένεια του ηγεμόνα απέναντί του.
Έτσι μεταξύ των ετών 1524 καὶ 1525 διατάχθηκε η σύλληψή του. Του επιφυλάχθηκε μια θεαματική δίκη, το Μάιο του 1525, στην οποία προήδρευσαν ο Μέγας Ηγεμόνας και ο Μητροπολίτης Δανιήλ, που εκτελούσε χρέη εισαγγελέα.

Οι κατηγορίες εναντίον του ήταν χαλκευμένες και ψεύτικες. Τον κατηγόρησαν και του καταλόγισαν αίρεση, μαγεία, κατάκριση και συνωμοσία κατά του ηγεμόνα, κατασκοπεία υπέρ του Τούρκου σουλτάνου, τον κατέκριναν ακόμη, επειδή ήταν εναντίον της ανεξαρτησίας της Εκκλησίας της Ρωσίας από το Οικουμενικό Πατριαρχείο· δέχεται κατάκριση για τις θέσεις του για τις κτίσεις σε γη και δούλους χωρικούς των μοναστηριών και της Εκκλησίας, τον κατηγόρησαν ότι έκανε σκόπιμα λανθασμένες μεταφράσεις στα ιερά βιβλία, και του προσήψαν και διάφορες άλλες κατηγορίες.
Έτσι τον καταδίκασαν σε εγκλεισμό στη μονή Βολοκαλάμσκ, ως αιρετικό και ως αμετανόητο αμαρτωλό. Εκεί τον οδήγησαν σιδηροδέσμιο σε απομόνωση και τον παρέδωσαν στην εκδίκηση των μοναχών, που τόσο είχε ελέγξει. Το χειρότερο ήταν ότι του απαγόρευσαν τη Θεία Κοινωνία και τη συμμετοχή του στις ακολουθίες του Ναού.

Έξι χρόνια πέρασε ο όσιος Μάξιμος σε αυτή τη σκληρή σκλαβιά, ανάμεσα σε εχθρικούς προς αυτόν μοναχούς, σ’ ένα υγρό και στενό κελί, όπου υπέμεινε την πείνα, το κρύο, τη δυσωδία, και την στέρηση ασχολίας. Επί πλέον του αφαίρεσαν τα βιβλία και του απαγόρευσαν να γράφει. Αυτοί που ευεργέτησε, αντί των ευεργεσιών, του απέδωσαν αδικία, συκοφαντία, βάσανα. Όμως ο Μάξιμος ποτέ δεν θεώρησε όλους αυτούς που τον βασάνιζαν εχθρούς του, αλλά τους αγαπούσε σαν αδελφούς του. Γιατί είχε μέσα του το άγιο Πνεύμα.

Η μόνη του παρηγοριά στη σκληρή φυλακή ήταν η θερμή και αδιάλειπτη προσευχή του.

Ο Κύριος όμως δεν τον εγκατέλειψε. Παρουσιάστηκε σε αυτόν άγγελος Κυρίου στη φυλακή, ο οποίος τον στερέωσε στην υπομονή, λέγοντάς του: «Υπομονή, γέροντα. Με αυτά τα πρόσκαιρα βάσανα, θα λυτρωθείς από τα αιώνια». Παρηγορημένος απ΄ αυτή την ουράνια επίσκεψη, ο Μάξιμος ευχαριστούσε από τα βάθη της καρδιάς του

τον Κύριο, και εξύμνησε το παράκλητο Άγιο Πνεύμα, με ένα Κανόνα, τον οποίο βρήκαν γραμμένο με κάρβουνα στον τοίχο του κελιού του. Το πρώτο τροπάριο της α΄ ωδής είναι το παρακάτω: «ὁ μάννα ποτὲ ἐν ἐρήμῳ διαθρέψας τὸν Ἰσραὴλ, καὶ τὴν ψυχήν μου, Δέσποτα, ἔμπλησον τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, ἵνα θεαρέστως δουλεύω σοι».

Το έτος 1531 η δίκη του επαναλήφθηκε, με τις παλιές και με νέες κατηγορίες, και με απόφαση, νέα ισόβια αυτή τη φορά κάθειρξη στη μονή Όττοτς της πόλεως Τβέρης. Εκεί η θέση του καλυτέρευσε. Μπήκε κάτω από την προστασία του επισκόπου Τβέρης Ακακίου, ο οποίος, αν και ανήκε στο κλίμα του Δανιήλ, ήταν άνθρωπος ήρεμος και καλοκάγαθος και περιέβαλλε το Μάξιμο με αγάπη. Του έδωσε την άδεια να γράφει και να διαβάζει βιβλία. Η ενασχόλησή του με τη συγγραφή του έδινε ανακούφιση στα αφόρητα δεσμά και τον ικανοποιούσε πνευματικά. Ο ίδιος συγκέντρωσε από το 1532 τα έργα που είχε γράψει μέχρι τότε, και έγραψε και νέα. Είχε πλέον μάθει τέλεια τη ρωσική γλώσσα και έγραφε τα συγγράμματά του στα ρωσικά. Τα περισσότερα έργα του ανήκουν σε αυτή την εποχή (1532-1551). Έστελνε τα χειρόγραφά του σε διάφορους φίλους του, οι οποίοι τα αντέγραφαν, η τα αντέγραφε ο ίδιος. Χαιρόταν να επικοινωνεί με τους πιστούς Ρώσους, οι οποίοι του ζητούσαν απαντήσεις σε διάφορα προβλήματά τους.

Ο Μάξιμος παρέμεινε φυλακισμένος για 23 ολόκληρα χρόνια. Η εκδικητικότητα των κρατούντων δεν κάμφθηκε με τίποτε.

Μάταια απευθύνθηκε σ΄ αυτούς με σπαρακτικά λόγια, ζητώντας την απελευθέρωσή του. Μόνο με την αλλαγή του Μητροπολίτη Δανιήλ το 1539 (τη θέση πήρε ο ενάρετος Ιωάσαφ, ηγούμενος της Λαύρας του Αγίου Σεργίου), του επιτράπηκε η μετάληψη των Αχράντων Μυστηρίων και η παρακολούθηση των ακολουθιών στην εκκλησία. Μπορούμε να φανταστούμε, μετά από 18 χρόνια στέρησης, με πόση χαρά και με τι αίσθημα συγκίνησης πλησίασε ο άγιος στη μετάληψη του αχράντου Σώματος και του τιμίου Αίματος του Χριστού, αν και στην πραγματικότητα ποτέ δεν ήταν χωρισμένος από Αυτόν!

Η κατακράτηση και η φυλάκιση του Μαξίμου στη Ρωσία απασχόλησαν πολλές φορές τους Πατριάρχες Κωνσταντινουπόλεως και Αλεξανδρείας, αλλά και τους πατέρες του Αγίου Όρους, που με επιστολές τους παρακαλούσαν τον Μέγα Ηγεμόνα για την απελευθέρωσή του. Αλλά οι παρεμβάσεις τους δεν είχαν αποτέλεσμα.

Η δικαίωσή του

Μόλις το 1548 ο Άγιος Μάξιμος απελευθερώνεται και έρχεται να ζήσει στη μονή της Αγίας Τριάδος, έξω από την Μόσχα, στο σημερινό Ζαγκόρσκ, την οποία είχε ιδρύσει ο όσιος μοναχός Σέργιος. Ήταν αποκαμωμένος από το βάρος των δεσμών και τη ζοφερή φυλακή, από τις εσωτερικές και εξωτερικές θλίψεις και τα βάσανα. Ήταν παραγερασμένος, πονούσαν τα πόδια του και όλα τα μέλη του σώματός του, και τα φωτεινά του μάτια από τα αδιάλειπτα δάκρυα είχαν πάθει βλάβη. Έτσι έμεινε στη Ρωσία και αναπαύθηκε στα 1556, στις 21 Ιανουαρίου, σε ηλικία 90 χρόνων, αφήνοντας πίσω του ένα τεράστιο συγγραφικό έργο, που είναι γραμμένο κυρίως στα ρωσικά, με εξαίρεση ένα μικρό αριθμό κειμένων που διασώθηκαν στα ελληνικά.

Μετά το θάνατό του η ρωσική συνείδηση αφυπνίστηκε και αντιλήφθηκε τη μέγιστη αδικία απέναντι στον πολύτιμο αυτό άνδρα. Ο Μάξιμος υπήρξε ο πρώτος στη Ρωσία μαρτυρήσας υπέρ της ορθοδόξου πίστεως και ζωής, και σαν μάρτυρας και άγιος υψώθηκε στη συνείδηση του ρωσικού λαού. Κυνηγημένος, όταν ζούσε από τους ρώσους, ο Μάξιμος δοξάστηκε από τους ίδιους μετά το θάνατό του. Ήδη από τα μέσα του ιστ΄ αιώνα άρχισαν να συντάσσονται βίοι του οσίου Μαξίμου του Γραικού και διηγήσεις για τα θαύματά του. Στο τέλος του ιζ΄ αιώνα το όνομά του αναγράφεται στα αγιολόγια των ετησίων ρωσικών ημερολογίων, αγιογραφούνται οι πρώτες εικόνες του, και γράφονται τροπάρια προς τιμήν του.

Από τους ιστορικούς θεωρείται ως ο περισσότερο μορφωμένος και σοφός άνθρωπος της εποχής του. Τον χαρακτηρίζουν ως θεολόγο, φιλόλογο, ιστορικό, ποιητή, ρήτορα, βαθύ φιλόσοφο, και σπουδαίο κριτικό, πνευματικό ηγέτη και ταπεινό μοναχό, κήρυκα και ομολογητή της πίστης, και θερμό ιεραπόστολο της Ορθοδόξου Ελληνικής Ανατολής, και μεταρρυθμιστή όλης της Μοσχοβίτικης κοινωνίας, που βρισκόταν σε πλήρη ηθική παρακμή.

Στον τάφο του στη Λαύρα του Αγίου Σεργίου του Ζαγκόρσκ ο Μόσχας Πλάτων (1812) ανήγειρε παρεκκλήσιο, το οποίο το 1833 συμπλήρωσε ο ηγούμενος της Λαύρας Αρχιμ. Αντώνιος. Συχνά επάνω στον τάφο του γίνονταν θαύματα με την επίκληση των πρεσβειών του, αλλά και απλά με τον ασπασμό της εικόνας του πολλοί γίνονταν καλά, ύστερα από περιπέτειες με την υγεία τους.
Οι αρτινοί βέβαια, που γνώριζαν πολλά για το βίο και την αγία ζωή του Μαξίμου του Γραικού, του συμπατριώτη τους, από νωρίς τὸν τίμησαν. Το έτος 1980, με τις ενέργειες του μακαριστού Μητροπολίτη Άρτας Ιγνατίου του Γ΄,και τη βοήθεια του μουσικοφιλολογικού συλλόγου «Σκουφάς», και άλλων φορέων, έστησαν χάλκινο άγαλμα στην είσοδο της πόλης, το οποίο παριστάνει καθιστό τον άγιο να διαβάζει το Ευαγγέλιο· τα αποκαλυπτήρια έγιναν στις 20 Σεπτεμβρίου 1980 από τον τότε αρχιεπίσκοπο Αθηνών και πάσης Ελλάδος Σεραφείμ, παρουσία και άλλων μητροπολιτών, του τότε προηγουμένου της μονής Βατοπαιδίου κ. Κωνσταντίνου, επισήμων και πλήθους αρτινού λαού. Ο δε Ηγούμενος δώρισε στην μητρόπολη Άρτας εικόνα μεγαλοπρεπή, που εικονίζει την Παναγία με τον Άγιο Μάξιμο το Γραικό

Μόλις το 1988, το Οἰκουμενικό Πατριαρχείο, με τις ενέργειες κυρίως του αείμνηστου αρτινού δικηγόρου, ιστορικού και ερευνητή Κ. Τσιλιγιάννη, κατέταξε στο αγιολόγιο της Εκκλησίας τον άγιο Μάξιμο το Γραικό. Κατά το ίδιο έτος και η Ρωσική Εκκλησία τον ανεκήρυξε άγιο και τον συγκαταρίθμησε στο χορό των οσίων και μαρτύρων της.

Τον Ιούλιο του 1996 έγινε με ευλάβεια και λαμπρότητα η ανακομιδή του ιερού Λειψάνου του Οσίου Μαξίμου του Γραικού απὸ τον τάφο του και μεταφέρθηκε στο καθολικό του καθεδρικού ναού της Αναλήψεως της Λαύρας της Αγίας Τριάδας στο Ζαγκόρσκ· εκεί τοποθετήθηκε σε χρυσοποίκιλτη λάρνακα μπροστά στο ιερό, για να το προσκυνούν με ευλάβεια οι πιστοί.

Το έτος 1997, μήνα Ιούλιο, ελληνική αντιπροσωπία, που αποτελούνταν από τον πρώην Μητροπολίτη Άρτης Ιγνάτιο τον Δ΄, το μακαριστό

Μητροπολίτη Αργολίδος Ιάκωβο το Β΄, που εργάστηκε ως ιεροκήρυκας της Μητροπόλεως Άρτας επί 27 συναπτά έτη, πρίν εκλεγεί μητροπολίτης στην Αργολίδα, τον Ηγούμενο της Ι.Μ Βατοπαιδίου Γέροντα Εφραίμ, τον αείμνηστο ιστορικό ερευνητή Κ. Τσιλιγιάννη και άλλους, κατόπιν αιτήσεώς τους, παρέλαβαν από τον μακαριστό Πατριάρχη Ρωσίας Αλέξιο δύο λειψανοθήκες, με λείψανα του Αγίου, μία για την Άρτα, και μία για τη μονή Βατοπαιδίου, καὶ τα μετέφεραν στην Ι.Μ Βατοπαιδίου. Έτσι επέστρεψε στη μονή της μετανοίας του, που τόσο επιθυμούσε και παρακαλούσε, μετά από 405 χρόνια. Εκεί στη μονή έμεινε για μικρό διάστημα και η Λάρνακα που προοριζόταν για την Άρτα. Αργότερα, στις 12 Οκτωβρίου 1997, μεταφέρθηκε στην Ἀρτα, από τον Ηγούμενο Εφραίμ και άλλους Βατοπαιδινούς μοναχούς, και έτυχε πάνδημης υποδοχής. Έτσι επέστρεψε και στην ιδιαίτερη πατρίδα του, από όπου ξεκίνησε τη ζωή του. Τα ιερά λείψανα του Αγίου Μαξίμου αρχικά τοποθετήθηκαν στον Ιερό ναό του Αγίου Γεωργίου της πόλης της Άρτας, και αργότερα στο ναό των Αγίων Αποστόλων. Μερικά χρόνια αργότερα, τον μήνα Μάιο του 2006, τέθεικε επί τέλους ο θεμέλιος λίθος για την ανέγερση του ναού του Αγίου Μαξίμου από τον πρώην Μητροπολίτη Άρτας κ. Ιγνάτιο τον Δ΄, στην περιοχή του Τριγώνου της πόλης της Άρτας.

Σιγά σιγά με τη βοήθεια του ευσεβούς αρτινού λαού κτίστηκε το υπόγειο και λειτούργησε ως ναός για αρκετά χρόνια. Εκεί τοποθετήθηκαν και τα ιερά λείψανα του Αγίου και η εικόνα του, που το 1980 δώρισε η μονή Βατοπαιδίου στη Μητρόπολη Άρτης.

Ο Ηγούμενος της Μονής Βατοπαιδίου Γέροντας Εφραίμ, μαζί με Βατοπαιδινούς πατέρες, στις 20 Ιανουαρίου του έτους 2014, έφεραν

αντίγραφο της εφέστιας εικόνας της μονής, την Παναγία την Παραμυθία, δωρεά «δια της Μονής Βατοπαιδίου» της οικογένειας του Κύπριου ιατρού Νεάρχου Παναγή, την οποία αγιογράφησαν οι πατέρες της μονής, και την τοποθέτησαν στον υπόγειο ναό προς ευλογία των πιστών, γιατί στο Βατοπαίδι τιμούν την Παναγία την Παραμυθία στις 21 Ιανουαρίου, ανήμερα του θανάτου του Αγίου Μαξίμου, και της εορτής του.

Μετά από πολλές προσπάθειες, με την συνδρομή του ευσεβούς αρτινού λαού, των τοπικών αρχών και με την οικονομική συνδρομή της Μονής Βατοπαιδίου, υψώθηκε ο ναός του Αγίου Μαξίμου, και τον Ιούνιο του έτους 2016 έγιναν τα εγκαίνια. Εκεί μεταφέρθηκαν τα λείψανα του Αγίου και η εικόνα της Παναγίας της Παραμυθίας. Μέσα στο ναό στη δεξιά πλευρά υπάρχει παρεκκλήσιο αφιερωμένο στον πρόσφατα ανακηρυχθέντα Άγιο Πορφύριο. Μας θυμίζουν, ο Ναός του Αγίου Μαξίμου και το παρεκκλήσιο του Αγίου Πορφυρίου, πως άγιος μπορεί να γίνει οποιοσδήποτε αγωνίζεται να ζει κατά Χριστόν, σε όποια εποχή και αν ζει. Τώρα γίνεται και η αγιογράφηση του ναού, με τη συνδρομή των πιστών και ελπίζουμε σύντομα να τελειώσει. Βέβαια οι ελλείψεις είναι ακόμη πάρα πολλές, όπως στο εξωτερικό του ναού. Ελπίζουμε, με τη βοήθεια του Θεού, τις μεσιτείες των αγίων, την αγάπη των πιστών, να ολοκληρωθούν όλες οι εργασίες, και ο ναός να στέκεται εκεί στους αιώνες των αιώνων, και πύλαι άδου να μην τον βλάψουν.

Πέρα από την αγία του ζωή που πρέπει να μιμούμαστε, γιατί «τιμή μάρτυρος, μίμηση μάρτυρος», ο Άγιος Μάξιμος μας άφησε και τα πολύτιμα συγγράμματά του, τα περισσότερα των οποίων γράφτηκαν στη ρωσική γλώσσα και μεταφράστηκαν με τη φροντίδα της μονής Βατοπαιδίου στη νέα ελληνική γλώσσα. Εκδόθηκαν δε πρόσφατα από τη μονή της μετανοίας του, το Βατοπαίδι, σε τρεις τόμους με το γενικό τίτλο ΑΠΑΝΤΑ ΑΓΙΟΥ ΜΑΞΙΜΟΥ ΓΡΑΙΚΟΥ.

Ο Α΄τόμος (έκδοση 2011) περιέχει 49 λόγους του, που είναι επιστολές σε διάφορους πολιτικούς και εκκλησιαστικούς άρχοντες, λόγους για την περιουσία των μοναστηριών, και άλλους που συνδέονται άρρηκτα με το μοναχικό βίο, όπως π.χ. περί αδηφαγίας, περί πειρασμών κατά τα όνειρα. Άλλοι αναφέρονται ενάντια στην τυπολατρία του Θεού, άλλοι στρέφονται κατά της διδασκαλίας της Ρωμαιοκαθολικής εκκλησίας για το καθαρτήριο πυρ. Άλλοι λόγοι του αναφέρονται σε βίους αγίων και άλλοι στην πρόνοια και φιλανθρωπία του Θεού. Άλλοι στην αστρολογία και κτυπούν τις δεισιδαιμονίες.

Στο Β΄ τόμο (έκδοση 2012) περιλαμβάνονται 28 λόγοι που είναι κυρίως δογματικοί· με επιχειρήματα αποκρούει τις κατηγορίες που του προσήψαν, όταν τον δίκασαν ως αιρετικό, και εκθέτει με λεπτομέρεια την ορθόδοξη πίστη του. Με άλλους λόγους του ασκεί πολεμική κατά των αλλοθρήσκων Ιουδαίων,

ειδωλολατρών, Μωαμεθανών, όπως και κατά των ετερόδοξων Ρωμαιοκαθολικών, Προτεσταντών και Αρμενίων. Ιδιαίτερα ο Μάξιμος αγαπούσε την Κυρία Θεοτόκο και με λόγο του αντικρούει τις αιρετικές και βλάσφημες για το πρόσωπό της δοξασίες των αιρετικών.

Ο Γ΄ τόμος (έκδοση 2014) περιέχει 53 λόγους που αναφέρονται σε διάφορα θέματα, ερμηνείας των Γραφών, αλλά και των έργων πατέρων της Εκκλησίας, ερμηνεία επάνω στη θεία λατρεία, άλλοι λόγοι στρέφονται ενάντια σε αιρετικούς, καθώς και άλλοι είναι επιστολές σε διάφορα σημαίνοντα πρόσωπα.

Υπάρχουν και άλλα έργα του στα ρωσικά, αμετάφραστα ακόμη. Ελπίζουμε οι Πατέρες της μονής Βατοπαιδίου με τη βοήθεια του Θεού, και τις πρεσβείες του Αγίου Μαξίμου, σύντομα να μας τα δώσουν στη νέα Ελληνική, για ωφέλεια των ψυχών μας.

Ο Άγιος Μάξιμος πέρα από τη μεγάλη του μόρφωση, που φαίνεται στα συγγράμματά του, ήταν κυρίως άνθρωπος ασκήσεως και προσευχής. Χάρη στη μεγάλη του πίστη και τον ευγενή του χαρακτήρα, όπου και αν βρισκόταν, στην Ελλάδα ή στη Ρωσία, στο μοναστήρι του στο Βατοπαίδι, ή σε άλλους τόπους, στη φρικτή φυλακή, ή στην ελευθερία, θα είναι για όλους μας υπόδειγμα, καθοδηγητής, και πρεσβευτής προς τον Θεό, και ιδιαίτερα για την Άρτα με το λαό της.

Τον Βίο του Αγίου αλιεύουμε εκ του ιστοτόπου της Ιεράς Μητροπόλεως Άρτης, Ιεράς Μητροπόλεως καταγωγής του